

Valen till kyrkomötet 2001–2025 efter skilsmässan kyrka–stat

Polarisering och politisk vindkantring

Martin Lindström

The 2001–2025 elections to the church meeting after the separtion of church and state. Polarisation and political shift

Aims: The Evangelical-Lutheran Swedish Church was separated from the state in 2000. In the 2001–2025 elections to the church meeting, a trend of increasing support for political/theological extremes can be discerned. The aim is to investigate these trends in terms of Sartori's concept polarized pluralism, which was later modified. *Results:* The political/theological center which consists of the Social Democratic Party, the four bourgeois parties/lists and the independent POSK list totally dominated in 2001 with 242 of 251 seats. The trend in 2001–2025 indicates that the bourgeois parties/lists continually decreased from 130 to 51 seats, while the social democrats retained theirs and POSK recently increased somewhat. Oppositional leftist, green and theologically progressive parties/lists continually increased from 7 seats to 57. Meanwhile, right-wing and theologically conservative parties/lists continually increased until 2017, thereafter displaying declining support. *Conclusion:* These elections may constitute a special case of polarized pluralism because the center bourgeois and oppositional right-wing and theologically conservative parties/lists have displayed substantially weaker trends than in general Swedish politics, probably due to more severe member losses among right-wing voters. The Church may be tilting towards increasing political radicalism in upcoming years.

Martin Lindström är professor/överläkare i socialmedicin och verksam vid Socialmedicin och hälsopolitik, Institutionen för kliniska vetenskaper i Malmö, Lunds universitet, och Centrum för primärvårdsforskning, Lunds universitet/Region Skåne.
E-post: martin.lindstrom@med.lu.se

Valet till kyrkomötet 2025 och kyrkomötets plats i det svenska samhället

Valet till kyrkomötet 2025 avlöpte med tidvis långa köer till vallokalerna på många håll trots ett valdeltagande på 18,84 % av de röstberättigade. En omedelbar fråga är därmed om logistiken och organisationen kring kyrkovalet är anpassad till ett förhållandevis lågt förväntat valdeltagande? En andra fråga är vad som skulle inträffa om valdeltagandet skulle öka kraftigt – säg att en tredjedel eller hälften av de röstberättigade skulle vilja delta i kyrkovalet? Hur skulle logistiken kring valförrättningen på valdagen fungera då? När det första kyrkovalet efter skiljandet av Svenska kyrkan från svenska staten år 2000 hölls år 2001 var valdeltagandet 14,2 %, en uppgång från 10,2 % i kyrkovalet 1997. I de följande kyrkovalet låg valdeltagandet på ungefär en åttondedel av väljarkåren i kyrkovalet 2005 (12,0 %), 2009 (11,9 %) och 2013 (12,8 %), för att sedan öka till knappt en femtedel i kyrkovalet 2017 (19,1 %), 2021 (18,4 %) och 2025 (18,8 %). Sedan rösträttsåldern år 1999 sänktes från 18 till 16 år utgörs väljarkåren av medlemmar i Svenska kyrkan som fyller 16 år senast på valdagen. Samtidigt har det totala antalet medlemmar minskat från 7,4 miljoner år 2000 till 5,4 miljoner 2024.

Kyrkovalet brukar tilldra sig begränsat massmedialt intresse, men Svenska kyrkan är en viktig aktör, opinionsbildare och remissinstans i det svenska samhället. Kyrkomötets sammansättning och kyrkans styrelse har därför betydelse inte bara för Svenska kyrkan internt utan också för det övriga samhället och den svenska samhällsdebatten. Till detta ska läggas att *World Values Survey* (WVS) visat starka samband mellan religion, kultur och politik över hela världen efterhand som allt fler länder kommit att ingå i undersökningen. Dimensionerna sekulariserade vs traditionella värderingar samt självförverkligande vs överlevnad (individualism vs kollektivism) är fundamentala för hur kulturella attityder och värderingar, som ofta är grundade i religion eller avsaknad av religion, interagerar med politiska preferenser, politiskt beteende och politiskt beslutsfattande (Inglehart 1997, 2018). Samband mellan religion, politisk kultur och väljarbeteende har observerats sedan lång tid i Sverige (Lindström 2001; Oscarsson och Holmberg 2008: 258–259). Att Sverige sedan decennier är världens mest sekulärindividualistiska land enligt WVS är långt ifrån en slump. I stället är den svenska extrempositionen i WVS sannolikt en följd av en medveten socialdemokratisk kyrko-, skol- och familjepolitik inom rikspolitiken under i synnerhet 1950-, 1960- och 1970-talen som med ideologiska (och delvis marxistiskt färgade) förtecken syftade till att undanröja kristendomens och de traditionella auktoriteternas betydelse i samhället.

Denna politiskt drivna samhällsutveckling utgör grunden för den svenska statsindividualismen med staten och individen som de verkligt betydelsefulla entiteterna. Individen betalar höga skatter men förväntar sig samtidigt ekonomiska och sociala förmåner från det offentliga. Betydelsen av mellanliggande

institutioner som kyrkan, familjen och andra sociala sammanslutningar är därmed förhållandevis liten i Sverige (Ewert 2022). Denna delvis politiskt drivna utveckling har flera konsekvenser. Sekulariseringen har medfört att behovet av religiöst tänkande i betydande utsträckning förflyttats till den sekulära zonen (Barrling 2024) i form av bland annat pseudo-religiöst (utan gudstro men med religiös intensitet) färgad sakpolitisk aktivism och postmodernt, ofta faktaförnekande tunnelseende som uttryck för behovet av att känna sig botfärdig och rättfärdig. Den extrema individualismen har troligen bidragit till att Sverige sedan decennier är ett av världens mest ojämlika länder mätt som Gini index för förmögenhet (Cervenka 2024), vilket kan ses som ett både oväntat och oönskat utfall. I Sverige talas det ofta om att religionen inte ska lägga sig i politiken men mycket sällan eller aldrig om att politiken inte ska lägga sig i religionen. Sverige är ett land i vilket politiken tagit stark kontroll över religionen.

Kyrkomötet har sedan 2001 dominerats av Socialdemokraterna, de borgerliga partierna som direkt kandiderande rikspartier eller som fria nomineringsgrupper utan direkt stöd från respektive riksparti samt nomineringsgruppen Partipolitiskt Obundna i Svenska kyrkan (POSK). POSK eftersträvar en avpolitiserad kyrkomöte och direkta val endast på församlingsnivå och indirekta val på övriga nivåer men intar i många specifika kyrkopoliska frågor en mittenposition. Socialdemokraterna, de borgerliga och POSK representerar på sätt och vis den politiska och teologiska centerpositionen eller upprätthållandet av den rådande ordningen på kyrkomötet med rötter tillbaka till tiden före skiljandet från staten. Socialdemokraterna erhöll i 2025 års kyrkovalet 71 mandat (+1) och POSK 45 mandat (-2). Borgerligt alternativ, Moderaternas sedan 2013 från rikspartiet fria nomineringslista, hade inför kyrkovalet 2025 tillsammans med den fria nomineringsgruppen Kristdemokrater i Svenska kyrkan bildat den gemensamma nomineringsgruppen Borgerlig Kristen Samverkan som fick 21 mandat (-6 jämfört med de båda listorna som gick samman). Centerpartiet minskade till 22 mandat (-8) medan Fria Liberaler i Svenska kyrkan ökade till 8 mandat (+4).

Förändringarna mellan de två kyrkovalet 2021 och 2025 kan tyckas små, men samtidigt fick De gröna i Svenska kyrkan 19 mandat (+11), Vänstern i Svenska kyrkan 16 mandat (-3), Himmel och Jord 6 mandat (+5) och Öppen kyrka 16 mandat (+3). Himmel och Jord är en partipolitiskt obunden grön nomineringsgrupp som starkt fokuserat på att förändra Svenska kyrkans skogsbruk i riktning mot längre omloppstider och minskad kalhyggesavverkning. Öppen kyrka är också en partipolitiskt obunden nomineringsgrupp grundad 2001 med teologiskt progressiv profil inriktad på bland annat att upprätthålla en numeriskt jämn könsfördelning bland biskopar, präster och diakoner i alla delar av kyrkan. Valresultatet i kyrkovalet 2025 innebär att Socialdemokraterna med 71 mandat samt dessa fyra politiskt vänsterinriktade och teologiskt progressiva nomineringsgrupper med sina sammanlagt 57 mandat för första

gången tillsammans har majoritet med 128 av 251 mandat på kyrkomötet. Förändringen markerar en politisk och möjligen teologisk vindkantring som är resultatet av en långsiktig trendmässig uppgång för partipolitiskt inriktade nomineringsgrupper till vänster om Socialdemokraterna och de teologiskt progressiva men partipolitiskt obundna som pågått sedan 2001. Samtidigt har en högerpopulistisk och nationalistisk opposition till höger vuxit sig starkare sedan 2001. Nomineringsgruppen Sverigedemokrater i Svenska kyrkan minskade emellertid i kyrkovalet 2025 till 16 mandat (-3) samtidigt som rikspartiet Alternativ för Sverige (AFS) förlorade sina tre mandat (-3), i det senare fallet beroende på införandet av en ny tvåprocentsspärr (Svenska kyrkan 2025). Slutligen fick den teologiskt konservativa och partipolitiskt helt obundna nomineringsgruppen Frimodig kyrka 9 mandat (+1) i kyrkovalet 2025 (tabell 1).

Sartoris modell av polariserad pluralism och senare vetenskaplig debatt i korthet

Jämfört med kyrkovalet 2001 finns det nu starka oppositionella partier och nomineringsgrupper både till vänster och höger på kyrkomötet. Det finns också partipolitiskt obundna nomineringsgrupper som är såväl teologiskt progressiva som teologiskt konservativa. Till skillnad från det kyrkomöte som valdes 2001 finns det betydande opposition på olika ytterkanter mot den rådande kyrkopolitiska ordningen. Framför allt ses en oavbruten trendmässig uppgång för de politiskt vänsterinriktade och teologiskt progressiva nomineringsgrupperna under perioden 2001–2025, vilket skulle kunna beskrivas som en politisk och möjligen teologisk vindkantring. Kyrkomötets sammansättning har utvecklats i riktning mot ett tillstånd liknande det som den italienske statsvetaren Giovanni Sartori i boken "Parties and party systems. A Framework for analysis" (1976) benämnde polariserad pluralism. Den trendmässiga utvecklingen sedan kyrkovalet 2001 kan dessutom ses som en fortsättning på den fortgående utvecklingen och politiseringen före skilsmässan från staten år 2000.

Sartori definierar begreppet parti som "any political group that presents at elections, and is capable of placing through elections, candidates for public office" (Sartori 1976: 64). Definitionen överensstämmer således även med de partipolitiskt helt obundna nomineringsgrupper som ställer upp i valen till kyrkomötet. Polariserad pluralism representerar en form av flerpartisystem med fem, sex eller flera partier i vilket den ideologiska distansen mellan partierna i den ideologiska skalans ytterkanter representerar fundamentalt olika syn på hur samhället ska vara inrättat och styras (Sartori 1976: 131–132). Det avgörande är således inte antalet partier eftersom det även kan förekomma moderat pluralism utan kraftig polarisering utan att det ideologiska avståndet mellan partierna/nomineringsgrupperna är stort. Den egentliga grundmodellen för

Tabell 1. Resultat av valen till kyrkomötet i Svenska kyrkan 2001–2025 i mandat

	2001	2005	2009	2013	2017*	2021*	2025*
Socialdemokraterna	74	71	71	73	76	70	71
De borgerliga	130	118	106	81	70	61	51
Moderaterna (Borgerligt Alternativ 2013–2021)	(48)	(45)	(41)	(31)	(22)	(20)	(-)
Kristdemokraterna (Kristdemokrater i Svenska kyrkan 2005–2021)	(24)	(17)	(18)	(12)	(7)	(7)	(-)
Borgerlig Kristen Samverkan (fria M+fria KD)	(-)	(-)	(-)	(-)	(-)	(-)	(21)
Folkpartiet/Liberalerna (Fp/L i Svenska kyrkan 2005–)	(15)	(15)	(13)	(8)	(7)	(4)	(8)
Centerpartiet	(43)	(41)	(34)	(30)	(34)	(30)	(22)
Radikala rödgröna partier	4	7	11	18	15	27	35
Vänsterpartiet (Vänstern i Svenska kyrkan 2005–)	(4)	(3)	(3)	(6)	(9)	(19)	(16)
De gröna i Svenska kyrkan	(-)	(4)	(8)	(12)	(6)	(8)	(19)
Sveriges Pensionärs Intresseparti - SPI	-	1	1	-	-	-	-
Högerpopulistiska och nationalistiska partier	2	4	7	15	24	22	16
Sverigedemokraterna (Sverigedemokrater i Svenska kyrkan 2025)	(2)	(4)	(7)	(15)	(24)	(19)	(16)
Alternativ för Sverige (AFS)	(-)	(-)	(-)	(-)	(-)	(3)	(-)
<i>Partipolitiskt obundna listor</i>							
Teologisk mittenposition	38	36	34	39	43	47	45
POSK	(36)	(34)	(33)	(38)	(43)	(47)	(45)
Gabriel	(1)	(1)	(-)	(-)	(-)	(-)	(-)
Kyrklig Samling i Visby Stift	(1)	(1)	(1)	(1)	(-)	(-)	(-)
Teologiskt progressiv position	3	7	8	11	11	14	22
Öppen kyrka (ÖKA)	(3)	(7)	(8)	(11)	(11)	(13)	(16)
Himmel och Jord	(-)	(-)	(-)	(-)	(-)	(1)	(6)
Teologiskt konservativ position	-	7	13	12	10	8	9
Frimodig kyrka	(-)	(7)	(13)	(12)	(10)	(8)	(9)

* I kyrkovalen 2017, 2021 och 2025 adderar nomineringsgruppernas mandat till 249 mandat. Två mandat i utlandsvalkretsen tillkommer, vilket gör att kyrkomötet fortfarande har 251 mandat.

moderat pluralism är tvåpartisystemet med två stora partier som konkurrerar om väljarna i mitten (Sartori 1976: 134).

Sartoris första kriterium för polariserad pluralism är förekomsten av anti-system-partier. Dessa partier/grupper ifrågasätter och i förlängningen undergräver legitimiteten hos både regeringen och den rådande politiska ordningen, och förespråkar samtidigt en annan ordning (Sartori 1976: 132–134). Det andra kriteriet är förekomsten av bilaterala oppositioner. En unilateral opposition kan, hur splittrad i olika partier den än är, konstituera sig som regeringsalternativ, men bilaterala oppositioner på respektive ideologisk ytterkant kan aldrig förenas i en samlad opposition (Sartori 1976: 134). Det tredje kriteriet är att centerpositionen upptas av ett eller flera partier som fyller denna position som modererande kraft, vilket paradoxalt nog kan skapa centrifugala politiska krafter av opposition i riktning mot båda de ideologiska ytterkanterna. Den moderata pluralismen kännetecknas däremot i sin grundmodell av en ideologisk högersida och en vänstersida som centripetalt strävar mot mitten i syfte att vinna marginalväljare i den politiska mitten (Sartori: 134–135). Det fjärde kriteriet är polarisering, det vill säga en ökad ideologisk distans (Sartori 1976: 135–136). Det femte kriteriet är den ökade sannolikheten för centrifugala krafter i riktning mot de ideologiska ytterpositionerna (Sartori 1976: 136–137). Det sjätte kriteriet gäller den ökade benägenheten att betrakta politiska sakfrågor ur ideologiskt snarare än empiriskt och praktiskt problemlösande perspektiv. Ideologin och ideologiskt färgat tänkande får en ökad betydelse. Den politiska debatten kommer inte längre att bara handla om detaljer och teknikaliteter, utan om olika ideologiskt (och i kyrkans fall teologiskt) färgade världsbilder (Sartori 1976: 137–138). Det sjunde kriteriet är förekomsten av ansvarslösa oppositioner. Även om centerpositionen försvagas får de båda ytterkanterna inte ansvar för förverkligandet av politiska sakfrågor. Oppositionen tenderar också att bli mera ansvarslös i sina sakpolitiska ställningstaganden ju mindre sannolikheten är för att den ska få regeringsansvar (Sartori 1976: 138–139). Det åttonde kriteriet för polariserad pluralism är en ökad sannolikhet för politiska överbud och att inte hålla sig till gemensamma regler för konkurrens om väljarna (Sartori 1976: 139–140).

Efter Sartoris teoribildning kring partisystem och hans definition av polariserad pluralism har olika sätt att definiera polarisering utvecklats (Schedler 2023: 337). Det har framför allt ägt rum en tydlig förskjutning bort från Sartoris sätt att se ytterpositionerna längs den ideologiska skalan i ett partisystem av polariserad pluralism som tydligt antidemokratiska. Sartori studerade till exempel den polariserade pluralismen i Weimarrepublikens Tyskland under mellankrigstiden i vilken både nationalsocialisterna (NSDAP) och kommunisterna (KPD) hade tydliga avsikter och tydlig retorik att avskaffa demokratin. Med samma utgångspunkt studerade Sartori empiriskt Frankrike under 1950-talet med å ena sidan Pierre Poujades populiströrelse och å andra

sidan det Moskvatrogna kommunistpartiet (PCF) i ljuset av det kalla kriget och Algerietkriget, liksom å ena sidan nyfascisterna (MSI) och å andra sidan kommunisterna (PCI) i efterkrigstidens Italien i ljuset av det kalla kriget. Under senare decennier har det emellertid ägt rum en förskjutning bort från partisystem med polariserad pluralism i vilka ytterkanterna öppet och uttalat tar avstånd från det demokratiska systemet. I stället har den nya konfliktdimensionen kommit att kännetecknas av stora parlamentariska partier i båda de ideologiska ytterkantspositionerna som säger sig ”värna demokratin” och som ser motståndarna som ”hot mot demokratin”.

Till och med partisystem som tvåpartisystem som enligt Sartori i stort sett alltid kännetecknades av moderat pluralism kännetecknas idag av liknande motsättningar och retorik, med motsättningen mellan demokrater och republikaner i USA som det tydligaste exemplet. Utvecklingen kan tolkas som ett sammanbrott för den demokratiska tilliten (Schedler 2023: 337–338). På detta sätt ses en utveckling mot polariserad pluralism i flerpartisystem med ökade röstandelar för de största oppositionella utmanarpartierna till höger respektive vänster och en motsvarande relativ tillbakagång för de största partierna till höger respektive vänster närmare den politiska mitten (Emanuele & Marino 2024: 6–7). Inställningen till den egna sidan och motståndarsidan kommer under sådana förhållanden att i ökande utsträckning styras av positiva och negativa emotioner samtidigt som även ovedersägliga fakta ses och tolkas med helt olika glasögon i ett tillstånd av samtidig social polarisering (Schedler 2023: 348–349). Dessa psykologiska processer på individ- och gruppnivå kan sedan skapa en självförstärkande dynamik som spår på polariseringen ytterligare (Dias & Lelkes 2022).

Trenden i kyrkovalen 2001–2025 kan betraktas i termer av polariserad pluralism i dess moderna sentida tolkning. Utvecklingen i kyrkovalen 2001–2025 skulle också kunna ses som en logisk fortsättning på utvecklingen av kyrkomötet före skilsmässan från staten. Lipset och Rokkan har i ”Party systems and voter alignment” (1967) betonat betydelsen av den långsiktiga utvecklingen av partisystem och väljarbeteende. Av dessa anledningar finns det skäl att kort rekapitulera kyrkomötets historia.

Det allmänna kyrkomötet 1863–1982 och kyrkomötet 1982–2000

Under ståndsriksdagens tid fram till 1866 var prästeståndet representerat som ett av de fyra stånden i Sveriges riksdag. Det fanns möjlighet att också sammankalla separata kyrkomöten, men detta skedde då på initiativ av kungen och mycket sällan. När förslaget om representationsreform och avskaffande av ståndsriksdagen antogs 1863 beslutade riksdagen samtidigt om allmänt kyrkomöte. Kyrkomötet som institution grundlagsskyddades dessutom

genom tillägg till 1809 års regeringsform. Kyrkomötets ledamöter utgjordes av lika antal prästerliga ledamöter och lekmannaledamöter. Ärkebiskopen var ordförande, biskoparna var självskrivna ledamöter och justitieministern och ecklesiastikministern hade yttranderätt. Det första allmänna kyrkomötet hölls 1868, hade 50 ledamöter och det allmänna kyrkomötet sammankallades vart femte år. Efter reformer kring sekelskiftet 1899/1900 bestod kyrkomötet av 64 ledamöter, varav hälften präster och hälften lekmän. De teologiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund var representerade med två representanter vardera. Den första kvinnliga representanten invaldes 1938. Det uttalade syftet med kyrkomötet var från början att det skulle vara opolitiskt och befriat från världsliga politiska ideologier och partipolitiska hänsyn. I stället skulle präster och lekmän lägga fram kyrkliga synpunkter till kyrkans och församlingsarbetets bästa från de prästerliga och lekmannamässiga perspektiven (Nationalencyklopedin 2026a).

Trots den uttalade ursprungliga strävan att det allmänna kyrkomötet skulle vara opolitiskt ägde en fortgående politisering och partipolitisering rum i synnerhet från mitten av 1900-talet. Genom 1949 års kyrkomötesreform fick kyrkomötet 100 ledamöter varav endast en minoritet av 43 var präster medan 57 var politiskt valda lekmannaledamöter (Nationalencyklopedin 2026a). Politiseringen och partipolitiseringen tog sedan ny fart under 1970-talet och i synnerhet i slutet av 1970-talet inför reformen 1982 då det allmänna kyrkomötet ersattes med det nuvarande kyrkomötet med 251 valda ledamöter som samtliga var lekmän med treåriga mandatperioder inför reformen om ändrade relationer (skilsmässa) mellan Svenska kyrkan och svenska staten år 2000.

Politiseringen av det allmänna kyrkomötet från och med 1949 kan å ena sidan ses som en strävan att demokratisera kyrkan och å andra sidan som en strävan att bryta ned kyrkans motstånd, baserat på traditionell evangelisk-luthersk teologi, mot radikala socialdemokratiska reformer inom inte minst skolpolitiken och familjepolitiken. Före kyrkomötesreformen 1949 och partiprogrammet 1960 såg Socialdemokraterna Svenska kyrkan huvudsakligen som en konservativ politisk motståndare och hade kyrkans skiljande från staten som en tydligt specificerad punkt i samtliga partiprogram 1897–1944 (Socialdemokraterna 2025). Så sent som 1951 publicerade hela biskopskollegiet i Svenska kyrkan skriften "Ett brev i folkets livsfråga" i vilken biskoparna definierade äktenskap, relationer och sexualitet som det avgörande stridsfältet. Skriften förespråkade entydigt den traditionella kristna hållningen i motsats till individualistiska normer som utgår från "den enskildes njutningskrav och lyckobegär", och försvarade det traditionella äktenskapet och familjen som samhällets fundament med förankring i "Guds bud" och "Guds vilja" (Svenska kyrkan 1951).

Samtidigt hade kyrkomötesreformen 1949 emellertid skapat förutsättningar för en starkare politisk styrning av kyrkan. I det socialdemokratiska

partiprogrammet 1960 ströks därför skiljandet av Svenska kyrkan från staten helt (Socialdemokraterna 2025). Det betydande motståndet mot de genomgripande förändringar av den svenska skolan och familjepolitiken som genomfördes under 1960- och 1970-talen försvagades av att motståndarna inte längre fick stöd från Svenska kyrkan (Ewert 2022–2023: 310). Socialdemokraterna, som hade regeringsmakten 1932–1976, flyttade genom dessa kyrkoreformer fokus från att fortast möjligt skilja Svenska kyrkan från staten till att i stället öka den politiska kontrollen över kyrkan innan någon skilsmässa kunde bli aktuell.

Denna andra strategi att i grunden förändra kyrkan inifrån genom politisk kontroll hade också historiska rötter i socialdemokratins trots kravet att skilja kyrkan från staten i partiprogrammen 1897–1944. Artur Engberg (1888–1944), socialdemokratisk ecklesiastikminister 1932–juni 1936 och hösten 1936–1939, ville i sin ungdom skilja kyrkan från staten men kom senare att förespråka politisk kontroll. Den socialdemokratiska riksdagsledamoten och prästen Harald Hallén (1884–1967), Socialdemokraternas grå eminens i kyrkofrågor och ledamot i andra kammaren 1912–1921 och 1925–1960, hade tidigt framfört liknande tankar. Halléns vision var en ny kristenhet som intuitivt förstår Kristus som ”fullständigt fri och formlös” i motsats till läran om den traditionelle Kristus som förkunnas genom en formell kyrkoorganisation, bibeltrohet och sakrament (Ewert 2022–2023: 184). Den ökande politiska kontrollen över kyrkan från regeringen och ett alltmer politiserat kyrkomöte sedan mitten av 1900-talet har även från och med 1960-talet givit utrymme för den inomkyrkliga marxistiska vänstern med budskapet att Jesus är socialist och kristendomen en inomvärldslig proteströrelse.

Den inomkyrkliga marxistiska rörelsen har bland annat också med konsekvens ignorerat marxistiska och andra regimers förtryck riktat mot kristna (Sundeen 2017). När skilsmässan mellan kyrka och stat väl ägde rum 2000 var det med ett kyrkomöte valt genom fortsatta direkta politiska val av huvudsakligen lekmanaledamöter bland annat (och egentligen i huvudsak) från de politiska partierna. På detta sätt har Svenska kyrkan även efter skilsmässan ett styre av partier och nomineringsgrupper som i betydande utsträckning definieras av sekulära politiska ideologier, vilket torde vara internationellt unikt. Till och med partier och nomineringsgrupper baserade på marxistisk ideologi finns representerade, vilket kan förefalla paradoxalt med tanke på marxismens grundläggande ateistiska och materialistiska världsbild. Samtidigt har de stora andliga traditionerna gammalkyrklighet (laestadianer i Norrland och schartauaner i Västsverige), högkyrklighet och lågkyrklighet successivt marginaliserats inom Svenska kyrkan. Traditionell kristendom har i en del sammanhang ersatts av MTD, moralisk terapeutisk deism (Sandahl 2018: 397).

Från och med valet till kyrkomötet 2001 väljs de 251 ledamöterna i kyrkomötet genom allmänna direkta val av Svenska kyrkans medlemmar med fyraåriga mandatperioder. I valen till kyrkomötet 2001–2021 var mandattilldelningen

fullständigt proportionell baserad på riksresultatet utan spärr. Inför valet 2025 infördes en tvåprocentsspärr (Svenska kyrkan, 2025).

Trender i resultaten av valen till kyrkomötet 2001–2025

Tabell 1 återger resultaten av valen till kyrkomötet 2001–2025 i mandat. Eftersom kyrkomötesvalen 2001–2021 ägde rum med helt proportionell fördelning av mandaten baserat på valresultaten på riksnivå återges mandatfördelningen och inte röstfördelningen för översiktlighetens skull. Jag har indelat partierna/nomineringsgrupperna dels enligt höger/vänsterskalan, dels enligt skalan teologiskt konservativa kontra teologiskt progressiva. De politiska partier och nomineringsgrupper som är direkt affilierade till politiska partier indelas i höger/vänster-skalan. De partipolitiskt helt obundna teologiska nomineringsgrupperna indelas i den teologiska dimensionen. Den ofta debatterade GAL-TAN-skalan, i vilken GAL står för grön, alternativ, liberal/libertariansk och TAN för traditionalistisk, auktoritär, nationalistisk, har jag valt att inte använda eftersom den liksom höger/vänsterskalan faller inom ramen för den allmänna partipolitiken utanför kyrkovalen (Nationalencyklopedin 2026b). Den teologiska skalan representerar delvis en tredje dimension med speciell betydelse i kyrkovalen. Ur valresultaten går det att urskilja ett antal trender över tid.

Socialdemokraterna erhöll 74 mandat i valet 2001 och 71 mandat i valet 2025. Partiets mandatantal har varierat mellan som mest 76 mandat (2017) och som minst 70 mandat (2021). Socialdemokraterna har således haft ett synnerligen stabilt stöd i valen till kyrkomötet. Det ska noteras att Socialdemokraterna i samtliga kyrkomötesval 2001–2025 har ställt upp med fullständigt organisatoriskt stöd från det socialdemokratiska partiet på riksnivå.

För de fyra borgerliga partierna/nomineringsgrupperna ses däremot en mycket tydlig och kontinuerlig nedåtgående trend i valen 2001–2025 från sammanlagt 130 mandat till sammanlagt 51 mandat. I valet 2001 erhöll Moderaterna 48 mandat som sedan reducerades till 45 (2005) och 41 (2009), varefter Moderaterna slutade att som riksparti ställa upp i kyrkovalen. Den fria från rikspartiet oberoende moderata listan Borgerligt Alternativ (BA) erhöll sedan 31 mandat (2013), 22 mandat (2017) och 20 mandat (2021). På samma sätt fick Kristdemokraterna 24 mandat i kyrkovalet 2001, varefter den fria listan Kristdemokrater i Svenska kyrkan erhöll 17 mandat (2005), 18 mandat (2009), 12 mandat (2013), 7 mandat (2017 och 7 mandat (2021). I valet 2025 gick Borgerligt Alternativ och Kristdemokrater i Svenska kyrkan ihop under listbeteckningen Borgerlig Kristen Samling (BKS) som erhöll 21 mandat. På 24 år har alltså det sammanlagda antalet moderata och kristdemokratiska ledamöter på kyrkomötet reducerats från 72 (48+24) till 21. Centerpartiet är det enda borgerliga parti som fortsatt att ställa upp med direkt stöd från sitt riksparti i samtliga val till

kyrkomötet 2001–2025, vilket inte har hindrat att Centerpartiet reducerats från 43 mandat i valet 2001 till 22 mandat i valet 2025, det klart lägsta antalet sedan 2001. Folkpartiet Liberalerna erhöll i kyrkovalet 2001 15 mandat, varefter Folkpartister i Svensk kyrkan (FISK) och därefter Fria Liberaler i Svenska kyrkan minskade till 4 mandat 2021, för att sedan öka till 8 mandat 2025.

Den tredje stora grupperingen förutom Socialdemokraterna och de fyra borgerliga partierna/nomineringsgrupperna i valet till kyrkomötet 2001 var Politiskt Obundna i Svenska kyrkan (POSK) som erhöll 36 mandat. POSK har i valen 2017–2025 noterat ett visst starkare stöd jämfört med tidigare val, med 43 (2017), 47 (2021) respektive 45 (2025) mandat. Till de politiskt obundna år 2001 kan även räknas Gabriel som erhöll 1 mandat 2001 och 2005 samt Kyrklig Samling i Visby stift som erhöll 1 mandat i valen 2001–2013, för att sedan förlora sin representation.

De tre grupperingarna Socialdemokraterna, de borgerliga och POSK med mindre listor erhöll således 242 mandat i valet 2001, men redan i detta val kunde konturerna till en polarisering både till vänster och höger skönjas. Sammanlagt 9 mandat tillföll år 2001 Vänsterpartiet, Sverigedemokraterna och det partipolitiskt obundna Öppen kyrka (ÖKA). Vänsterpartiet erhöll 4 mandat 2001, varefter Vänstern i Svenska kyrkan ökat till 19 mandat i valet 2021, med en mindre nedgång till 16 mandat 2025. Miljöpartiet ställde inte upp i valet 2001, men Miljöpartister i Svenska kyrkan (senare De gröna i Svenska kyrkan) erhöll 4 mandat i valet 2005, och har sedan ökat till sitt bästa resultat 19 mandat 2025. Den partipolitiskt obundna men teologiskt radikala listan Öppen kyrka har kontinuerligt ökat från som lägst 3 mandat i valet 2001 till 16 mandat 2025. Den partipolitiskt obundna klimatradikala listan Himmel och Jord har samtidigt ökat från 1 mandat 2021 till 6 mandat 2025. Sammanlagt har Vänsterpartister i Svenska kyrkan, De gröna i Svenska kyrkan, Öppen kyrka samt Himmel och Jord kontinuerligt ökat från 7 mandat i valet 2001 till 57 mandat i valet 2025.

En motsvarande rörelse, om än mindre omfattande, ses bland högerpopulister och teologiskt konservativa. Sverigedemokraterna ökade från 2 mandat 2001 till 4 mandat 2005, 7 mandat 2009, 15 mandat 2013 och 24 mandat 2017, för att därefter minska till 19 mandat 2021 och som Sverigedemokrater i Svenska kyrkan minska till 16 mandat 2025. Alternativ för Sverige (AFS) erhöll 3 mandat i valet 2021 men tappade dessa i valet 2025 trots ökad röstandel på grund av den nya tvåprocentsspärren.

Den partipolitiskt obundna och teologiskt konservativa nomineringsgruppen Frimodig kyrka erhöll 7 mandat i sitt första val 2005 och som högst 13 mandat i sitt andra val 2009. I det senaste valet 2025 erhöll Frimodig kyrka 9 mandat.

Sammanlagt ökade Sverigedemokraterna, AFS och Frimodig kyrka från 2 mandat 2001 till 34 mandat 2017, för att därefter minska till 28 mandat 2021 och 25 mandat 2025.

Ett alternativt perspektiv är naturligtvis att de partipolitiskt helt obundna listorna POSK, Gabriel (2001–2005), Kyrklig Samling i Visby stift (2001–2013), Öppen kyrka och Frimodig kyrka trendmässigt och successivt har ökat från 41 mandat 2001 till 76 mandat 2025. Detta innebär å ena sidan att de opolitiska nomineringsgrupperna är på väg att långsamt göra kyrkomötet partipolitiskt oberoende igen. Problemet med detta perspektiv är å andra sidan att nomineringsgrupperna i de teologiska ytterkantspositionerna Öppen kyrka och Frimodig kyrka har diametralt oförenliga kyrkopolitiska och teologiska visioner. De kan i praktiken aldrig bilda en kyrkopolitisk koalition.

Polarisering och politisk vindkantring i valen till kyrkomötet 2001–2025

I det första valet till kyrkomötet efter skilsmässan kyrka–stat fanns det väsentligen tre grupper av partier och partipolitiskt obundna nomineringsgrupper som dominerade helt: Socialdemokraterna, de fyra borgerliga partierna/nomineringsgrupperna och politiskt obundna i Svenska kyrkan (POSK) med ytterligare några mycket små obundna listor. De fyra borgerliga partierna erhöll i valet 2001 absolut majoritet med 130 av 251 mandat och de tre huvudgrupperarna fick tillsammans 242 mandat. Under 24 år fram till och med kyrkovalet 2025 minskade de borgerliga trendmässigt från 130 till 51 mandat. Däremot låg Socialdemokraternas representation kvar på drygt 70 mandat under hela perioden 2001–2025 medan POSK erhållit något starkare resultat i valen 2017–2025 än tidigare, med 45 mandat 2025. Under perioden 2001–2025 ses en trendmässig polarisering i valresultaten men också en politisk vindkantring. För det första ses en trend av fortgående polarisering. Å ena sidan har partier och partipolitiskt obundna listor med högerpopulistiska, nationalistiska och teologiskt konservativa program ökat från 2 mandat för Sverigedemokraterna med programmet ”Fädernas Kyrka” i valet 2001 till sammanlagt 25 mandat för Sverigedemokraterna och Frimodig kyrka i valet 2025. Å andra sidan har Vänstern och De gröna i Svenska kyrkan samt de radikala partipolitiskt obundna nomineringsgrupperna Öppen kyrka (ÖKA) och Himmel och Jord trendmässigt ökat från sammanlagt 7 mandat 2001 till 57 mandat i valet 2025. För det andra har en tydlig politisk vindkantring ägt rum under perioden 2001–2025.

Å ena sidan har de fyra borgerliga partiernas/nomineringsgruppernas representation trendmässigt imploderat från absolut majoritet till endast en femtedel av representationen på kyrkomötet samtidigt som de högerpopulistiska, nationalistiska och teologiskt konservativa partiernas/listornas representation trendmässigt ökade till 34 mandat i valet 2017 för att sedan minska till 25 mandat i valet 2025. Å andra sidan har Socialdemokraternas representation förblivit stabil samtidigt som de vänsterpolitiska och teologiskt radikala

partierna och partipolitiskt obundna nomineringsgrupperna oavbrutet ökat sin representation. Socialdemokraterna och dessa fyra nomineringsgrupper har nu tillsammans majoritet på kyrkomötet med 128 mandat. Detta kan beskrivas som en tydlig vindkantring politiskt åt vänster och i teologiskt progressiv riktning. En analys av samtliga valrörelser i kyrkovalen 2001–2025 skulle vara intressant, men de trender som ses i kyrkovalen förefaller samtidigt ha fortgått oberoende av sakinnehållet i enskilda valrörelser.

Förklaringen till de fyra borgerliga partiernas massiva trendmässiga tillbakagång i valen till kyrkomötet är sannolikt multifaktoriell. För det första har det samlade stödet för dessa partier minskat i väljarkåren som en följd av Sverigedemokraternas framgångar i rikspolitiken. Den stadigt nedåtgående trenden i valen till kyrkomötet är således delvis en avspeglning av rikspolitiken. Samtidigt är nedgången i kyrkovalen betydligt större, började tidigare och är mera ihållande än i rikspolitiken. För det andra finns det därför underlag för hypotesen om en vindkantring åt vänster och i den teologiskt progressiva riktningen i den medlemskader och väljarkår som röstar i kyrkovalen. Sedan skilsmässan från staten har antalet medlemmar i Svenska kyrkan trendmässigt minskat från 7,4 miljoner medlemmar (82,9 % av befolkningen i Sverige) år 2000 till 5,4 miljoner (51,4 %) år 2024.

Det är långt ifrån en självklarhet att medlemsavhoppet från Svenska kyrkan, som öppet deklarerar sig som en teologiskt progressiv och öppen kyrka (Svenska kyrkan 2021), skulle vara jämnt fördelade bland höger- respektive vänstersympatisörer. Sverigedemokraternas begränsade framgångar i kyrkovalen jämfört med rikspolitiken och dessutom betydande tillbakagång i kyrkovalen 2021 och 2025 ger ytterligare stöd åt denna hypotes, eftersom Sverigedemokraterna i rikspolitiken haft en betydligt större uppgång och ingen tillbakagång i de senaste riksdagsvalen. Slutligen ses en viss uppgång för den teologiskt konservativa partipolitiskt obundna nomineringsgruppen Frimodig kyrka fram till högsta antalet 13 respektive 12 mandat i kyrkovalen 2009 och 2013 för att sedan minska igen. Inte heller Frimodig kyrkas jämförelsevis beskedliga initiala framgångar följt av viss tillbakagång och stagnation kan förklara de borgerliga partiernas massiva tillbakagång.

Vid samtal med Katolska kyrkans kyrkoherde i Göteborg 2024 framkommer också att åtskilliga gammalkyrkliga schartauaner i Göteborg och Bohuslän konverterat till katolicismen på senare år (samtal 2024), vilket ger visst ytterligare kvalitativt stöd åt hypotesen. Dessa gammalkyrkliga medlemsavhopp är anmärkningsvärda. Här handlar det om en gammal inomkyrklig väckelserörelse som räknats som en av de äldsta och mest trogna andliga rörelserna inom Svenska kyrkan. Det finns således betydande empiriskt stöd för hypotesen att inte minst medlemsavhoppet under perioden sedan kyrkans skiljande från staten har lett till en vindkantring åt den progressiva sidan både politiskt och teologiskt. Dessa observationer behöver

naturligtvis bekräftas av systematiska undersökningar av ideologisk hållning och politiska sympatier som skulle kunna genomföras i slumpmässiga urval av Svenska kyrkans medlemmar för att slutgiltigt testa hypotesen. En annan möjlighet är att undersöka valdeltagandets utveckling i olika typer av församlingar/vallokaler. Det förefaller i kyrkovalet 2025 till exempel ha funnits ett högre och ökande valdeltagande i storstadsförsamlingar som uppvisar mera vänsterinriktat röstbeteende i de allmänna valen utanför kyrkopolitiken. För det tredje har de borgerliga partierna till stora delar accepterat den socialdemokratiska synen på kristendom, kultur och det politiserade sättet att styra kyrkan även efter skilsmässan från staten.

Per Ewert konkluderar i den populariserade versionen av sin avhandling att Moderaterna, Centerpartiet och Folkpartiet som tidigare entydigt försvarat kristen tro och kultur fram till 1960-talet redan under detta decennium började formulera partiprogram som försökte förena en allmän kristen kulturtradition och sekulär humanism, vilket Ewert ser som en följd av de borgerliga partiernas eftergifter och den socialdemokratiska makthegemonin över kyrka, skola och familjepolitik under efterkrigstiden (Ewert 2022-2023: 252). De successiva förändringarna i denna riktning inom Högerpartiet och sedan Moderaterna har tidigare analyserats i denna tidskrift (Lindström 2020). De borgerliga partiernas ibland aktiva och ofta passiva stöd till Socialdemokraternas politiska och teologiska linje på kyrkomötet har sannolikt ytterligare minskat motivationen bland väljarna att rösta på de borgerliga partierna. De borgerliga partiernas massiva och obrutna tillbakagång på kyrkomötet är kanske delvis en spegel av dessa partiers allmänna ointresse eller till och med kapitulation i kulturfrågor och liknande icke-ekonomiska frågor. De borgerliga partierna har därmed i viss mening gjort sig själva kyrkopolitiskt och teologiskt irrelevanta.

De politiskt radikala och teologiskt progressiva partiernas och partipolitiskt obundna nomineringsgruppernas massiva och obrutet trendmässiga framgångar ger kompletterande stöd åt hypotesen om en politisk vindkantring åt vänster och en teologisk vindkantring i progressiv riktning. Det faktum att Socialdemokraterna bibehållit sin representation på nivån drygt 70 mandat på kyrkomötet trots dessa partiers och nomineringslistors framgångar stöder ytterligare denna hypotes. Även vindkantringen åt vänster är emellertid multifaktoriell. För det andra förefaller nämligen mönster i den allmänna rikspolitiken ha betydelse även här. Valen till Europaparlamentet har genomgående haft lägre valdeltagande än riksdagsvalen. I EU-valet 2024 var valdeltagandet 53,39 % medan valdeltagandet i riksdagsvalet 2022 var 84,21 %. Samtidigt har Miljöpartiet och Vänsterpartiet genomgående erhållit avsevärt högre röstandelar i EU-valen. I EU-valet 2024 fick Miljöpartiet 13,85 % av rösterna jämfört med 5,08 % i riksdagsvalet 2022. Vänsterpartiet erhöll 11,06 % av rösterna i EU-valet 2024 jämfört med 6,75 % i riksdagsvalet 2022 (Valmyndigheten 2024).

Miljöpartiet och Vänsterpartiet verkar alltså ha en stark förmåga att mobilisera sina egna väljare och troligen även vissa andra väljare i både EU-valen och kyrkovalen. Dessa jämförelsevis lättmobiliserade väljargrupper förefaller ha en ideologisk övertygelse av närmast jakobinsk intensitet som numera omfattar politikens alla områden, oavsett om det handlar om europafrågor eller kyrkopolitik. Under perioden 2001–2025 verkar dessa väljargrupper successivt ha ”upptäckt” valen till kyrkomötet som ytterligare en möjlighet till ideologisk kamp och utlopp för sina övertygelser, samtidigt som tyngden av dessa väljare ökat ytterligare i kyrkovalen genom att högersympatisörer och teologiskt konservativa troligen haft en större benägenhet att avsluta sina medlemskap, eftersom de upplevt kyrkan som för politiskt vänsterinriktad och teologiskt progressiv. Framgångarna för de partipolitiskt obundna och teologiskt progressiva nomineringsgrupperna Himmel och Jord samt Öppen kyrka understryker ytterligare denna tendens till vad som skulle kunna benämnas en ”jakobinisering” av kyrkan. Med detta begrepp menar jag en stark vilja och övertygelse att föra in och betona inomvärldsliga frågor som till exempel jämlikhet, olika gruppers rättigheter och klimat som kyrkans viktigaste uppgift i stället för traditionella andliga och teologiska kristna frågor. Begreppet alluderar i detta sammanhang på den revolutionära och i grunden ateistiska regeringens krav år 1793 i den jakobinska fasen av den franska revolutionen att prästerna i katolska kyrkan skulle svära en trohetsed som i första hand riktades till den ateistiska regimen, vilket många präster i synnerhet i landets perifera delar vägrade (Mignet 2004/1826).

I ett sekulariserat samhälle och även i en politiserad kyrka tenderar den horisontella relationen mellan människor i samhället att ta överhanden över den för religionen mera grundläggande andliga och vertikala dimensionen mellan Gud och människan. De horisontella och de vertikala dimensionerna förefaller i ökad utsträckning konkurrera med varandra även inom Svenska kyrkan och den teologiska tolkningen av kristendomen (Barrling 2014), även om alla inte delar den uppfattningen (Jackelén 2025). Barrlings tes att de religiösa och sekulära zonerna konkurrerar stöds av Lipset som i boken ”Political Man” (1959) betonade att den ateistiska kommunismens starka övertygelse och starka ställning i Norrbottens län i andrakammarvalen 1917–1952 motsvarades av ett extremt starkt stöd för en frikyrklighet med stark religiös intensitet och röstning på Liberalerna i Västerbottens län under samma tidsperiod. Radikalismen tog sig enligt Lipset (baserat på Rydenfeldt) helt olika politiska, ideologiska och religiösa uttryck i Sveriges två nordligaste län trots att den relativt fattiga befolkningen hade likartad socioekonomisk sammansättning (Lipset 1966: 86–87).

De slutsatser Sven Rydenfeldt drog i sin doktorsavhandling ”Kommunismen i Sverige” (1954) är därför inte nödvändigtvis lika giltiga för dagens kyrka och teologiskt progressiva version av kristendomen som för den mera traditionella kristendomen i mitten av 1900-talet:

Som en generell erfarenhet gäller här den tämligen självklara satsen, att kristendom och kommunism är ”fiender från begynnelsen”. I sådana bygder där den religiösa aktiviteten är stark, är därför kommunismen i regel svag. I sådana fall väger alltid de religiösa faktorerna tyngre än de ekonomiska (Rydenfeldt 1954: 336).

En genomgång av de partipolitiskt radikala respektive partipolitiskt obundna teologiskt progressiva nomineringsgruppernas presentationer på de egna hemsidorna på internet bekräftar bilden av att inomvärldsliga frågor fått ökad betydelse och formats till en ny radikal opposition mot majoriteten på kyrkomötet. Nomineringsgruppen Himmel och Jord skriver i sin portalparagraf:

Vi har på kort tid blivit kända för att driva frågan om ett förändrat skogsbruk i kyrkan. För Himmel och Jord är det också viktigt att stå upp för klimaträttvisa, alla människor lika värde, HBTQI-personers, samers och naturens rättigheter (Himmel och Jord 2025).

De gröna i Svenska kyrkan har en liknande helt dominerande formulering om klimatförändringarna och hanteringen av våtmarkerna i sin presentation:

Svenska Kyrkan är en stor och viktig aktör i vårt samhälle som berör ett stort antal människor i alla åldrar. Kyrkan förvaltar mycket skog, där vi vill att arterna (djur och växter) bevaras och skogen anpassas för klimatförändringarna, bland annat genom restaurering av våtmarker och att kyrkans skogsbruk måste anpassas enligt Göran Enanders kloka förslag i Skogsutredningen (De gröna i Svenska kyrkan 2025).

Vänstern i Svenska kyrkan (ViSK) formulerar ett kyrkopolitiskt program som i sin portalparagraf betonar fler allmänpolitiska frågor än klimatet och miljön:

Vänstern i Svenska kyrkan (ViSK) är det enda vänsteralternativet i årets kyrkoval. En antirasistisk, socialistisk och feministisk kraft. Redan i år kan du lägga en röd röst. Du som är vänster låt din röst räknas i kyrkovalet. Rösta på den partipolitiskt oberoende nomineringsgruppen Vänstern i Svenska kyrkan (Vänstern i Svenska kyrkan 2025a).

I programmet ”En solidarisk kyrka” på hemsidan specificerar ViSK sina fyra programpunkter kamp mot orättvisor i hela världen, antirasism, klimathot och Palestinafrågan. I det mycket korta programmet betonas det också att det är rätt att bryta mot av riksdagen stiftade lagar som aktivister anser vara felaktiga. Däremot nämns ingenting om den vertikala andliga relationen mellan Gud och

människan i programmet ”En solidarisk kyrka” (Vänstern i Svenska kyrkan 2025b).

Den partipolitiskt obundna nomineringsgruppen Öppen kyrka (ÖKA) framhåller i portalparagrafen på sin hemsida att tron kan uttryckas på nya och andra sätt än den traditionella ordningen:

Öppen kyrka vill att svenska kyrkan ska vara en öppen kyrka i nutiden, där alla är välkomna, delaktighet uppskattas & uppmuntras och tron får utrymme att uttryckas på nya sätt. Öppen kyrka vill också vara en röst för dig som kanske inte är så aktiv i kyrkan på det traditionella sättet men ändå vill att Svenska kyrkan ska vara en modern kyrka som är med i sin tid (Öppen kyrka 2025).

Det ska i sammanhanget betonas att Öppen kyrka visserligen är teologiskt progressivt men ändå inte enbart inriktad på horisontella mellanmännsliga och inomvärldsliga politiska frågor som de andra politiskt vänsterorienterade och teologiskt progressiva nomineringsgrupperna. Öppen kyrkas starkt progressiva inriktning och successiva ökning i kyrkovalen 2001–2025 innebär ändå att det är svårt att avfärda analogin med den jakobinska regimen med argumentet att de partipolitiskt obundna listorna kontinuerligt ökat i kyrkovalen.

Den högerpopulistiska och socialkonservativa nomineringsgruppen Sverigedemokrater i Svenska kyrkan har också en politisk slagsida men presenterar samtidigt sin politik som en återgång till kyrkans traditioner och teologi före den socialdemokratiska hegemonin:

Vårt mål och syfte är att, utifrån Sverigedemokraternas grundläggande syn på samhället verka för att kyrkan ska få ro att vara just kyrka. Den sekularisering som aktivt och destruktivt avkristnat kyrkan inifrån behöver därför motverkas. Därför ska kyrkan återgå till den ursprungliga förståelsen av kristen tro och tradition (Sverigedemokrater i Svenska kyrkan 2025).

Alternativ för Sverige (AFS) presenterar ett mera öppet nationalistiskt program:

Kyrkan ska vara en plats där traditioner, kultur och historia lever vidare, inte en megafon för de senaste politiska trenderna. Svenska kyrkan har idag fjärmat sig från sin uppgift som kristen folkkyrka, och ägnar sig istället åt invandring, vänsteraktivism och HBTQ-frågor. En miljon svenskar har lämnat kyrkan i protest. Vi kan vända denna trend. Vi vill att kyrkan hittar tillbaka till sina rötter och blir en samlande kraft för svenskarna (Ta tillbaka kyrkan! 2025).

Slutligen har den partipolitiskt obundna och teologiskt konservativa nomineringsgruppen Frimodig kyrka ett program som betonar traditionell kristen-

dom, den vertikala relationen till Gud liksom den horisontella relationen till människor i sociala relationer och i samhället, samt ett avståndstagande från partipolitik och positionsbestämningar längs den ideologiskt definierade höger-vänsterskalan, vilket framhålls i de tre portalparagrafer som presenteras av nomineringsgruppen:

För dig som vill ha en kyrka som är frimodig om det centrala i kristen tro. Vi vill att Jesus Kristus ska bli känd, trodd, bekänd och älskad. Vi arbetar för att Svenska kyrkan modigt ska stå upp för att Jesus är Vägen, Sanningen och Livet.

För dig som vill ha levande församlingar där besluten fattas lokalt. Framodig kyrka vill att så mycket som möjligt av besluten i din församling ska fattas lokalt, där du finns.

För dig som vill ha en kyrka fri från partipolitik. Kyrkan är inte höger eller vänster, den är kristen. Där ska beslut grundas på Bibeln och kristen tro (Frimodig kyrka 2025).

Frimodig Kyrka förefaller vara den nomineringsgrupp som tydligast bygger på den kyrkosyn med kombinationen traditionell kristen teologi, decentraliserat beslutsfattande på lokal församlingsnivå samt avståndstagande från partipolitik och partipolitisering i höger-vänsterfrågor som var rådande före reformen av kyrkomötet 1949 (Ewert 2022–2023) och dess efterföljare. Framodig kyrka representerar därmed i grunden den mest konsekventa formen av opposition mot den socialdemokratiska synen på en partipolitiserad kyrka.

Valen till kyrkomötet 2001–2025 som specialfall av Sartoris polariserade pluralism

Trenden i valresultaten i de svenska kyrkovalet 2001–2025 uppvisar en tilltagande polariserad pluralism med inslag av ökande stöd för anti-system-partier i båda ytterkanterna. Tillväxten av anti-system-partier, ökningen av bilateral opposition i båda ytterkanterna, förekomsten av en politisk center som i Svenska kyrkan består av Socialdemokraterna, de borgerliga och POSK som upprätthåller status quo samt frånvaron av allvarlig politisk tävlan inom grupperingarna i centerpositionen uppfyller de fyra första av Sartoris kriterier för förutsättningarna för polariserad pluralism. Det femte av Sartoris kriterier är förekomsten av politiska centrifugalkrafter som försvagar partierna/nomineringsgrupperna i den makthavande politiska centerpositionen. Det sjätte kriteriet är uppkomsten av tydliga underliggande ideologiska mönster i de politiska motsättningarna. I ett tillstånd av polariserad pluralism handlar motsättningarna inte längre bara om enskilda politiska sakfrågor, detaljer eller teknikaliteter. I stället kommer motsättningarna i tilltagande utsträckning att

definieras av grundläggande ideologiska och i kyrkans fall teologiska motsättningar som sammantaget är fullständigt oförenliga.

Ska Svenska kyrkan fortsätta enligt den socialdemokratiska kyrkosynen som en modererad och samtidigt politiserad (styrd av politiker och sekulära politiska ideologier) folkkyrka med progressiv teologi och en ofta radikal och lika ofta vänsterinriktad politisk framtoning? Eller ska Svenska kyrkan bli en helt socialistisk röd aktivistkyrka med en i huvudsak sekulariserad marxistisk hållning i teologiska frågor som är beredd att uppmuntra sina medlemmar till att bryta mot alla av riksdagen demokratiskt beslutade lagar som den finner det lämpligt och politiskt korrekt att bryta mot? Eller ska kyrkan bli en klimataktivistisk kyrka som satsar helt på frågor om skogar och våtmarker i syfte att rädda planeten, med tydliga aktivistiska inslag och kanske uppmuntran till lagbrott i lämpliga klimatfrågor? Ska Svenska kyrkan bli högerpopulistisk? Eller ska den bli politiskt nationalistisk? Eller ska Svenska kyrkan gå tillbaka till sin ursprungliga traditionella evangeliskt lutherska teologi, decentralisera beslutsfattandet till de enskilda församlingarna i största möjliga utsträckning samt avskaffa all partipolitik och hela den ideologiska höger-vänsterdimensionen i enlighet med den ordning som huvudsakligen rådde före den av Socialdemokraterna genomdrivna kyrkomötesreformen år 1949 och dess efterföljare? Detta är mycket stora och kraftigt särskiljande principiella frågor som uppvisar en polarisering av mycket djupgående natur.

Det sjunde kriteriet är förekomsten av ansvarslösa oppositioner i betydelsen att partierna/nomineringsgrupperna i centerpositionen behåller makten och därmed ansvaret för styrelsen under mycket lång tid, samtidigt som oppositionen på grund av det fortsatt relativt starka men något försvagade stödet för centerpositionen aldrig får möjlighet att ta ansvar. Enligt det åttonde och avslutande kriteriet kännetecknas polariserad pluralism av en politik av överbud ("politics of outbidding") som innebär att olika partier/nomineringsgrupper kan gå långt i sin radikalism och överbjuda varandra. Konkurrensen mellan De gröna i Svenska kyrkan och Himmel och Jord om de gröna väljarna i kyrkovalet 2025 är ett exempel på det.

Den tydliga bilden av en starkt tilltagande polariserad pluralism i kyrkovalet till Svenska kyrkans kyrkomöte i valen 2001–2025 kompletteras emellertid samtidigt av en tydlig vindkantring i politiskt vänsterinriktad och teologiskt progressiv riktning. De politiskt vänsterinriktade och teologiskt progressiva oppositionella partierna och nomineringsgrupperna uppvisar en stark och oavbruten trendmässig ökning i kyrkovalet 2001–2025 samtidigt som de politiskt högerinriktade och teologiskt konservativa oppositionella partierna och nomineringsgrupperna uppvisar en initial ökning under perioden, följd av nedgång eller stagnation från och med senare delen av 2010-talet. Den politiskt vänsterinriktade och teologiskt progressiva ytterkanten är i kyrkovalet 2025 i

storleksordningen mer än dubbelt så stor som den politiskt högerinriktade och teologiskt konservativa ytterkanten.

Mönstret av kraftigt ökande polariserad pluralism i de svenska kyrkova-
len förefaller vara ett specialfall av polariserad pluralism som Sartori inte
nämner och kanske aldrig hade anledning att fundera över: Vad händer i ett
politiskt system när en del av väljarkåren, i det här fallet troligen den mera
högerinriktade och teologiskt konservativa, väljer att inte längre vara en del
av väljarkåren genom att i större utsträckning avsluta sitt medlemskap i den
gemenskap som ska rösta fram politiska (och i det här fallet även teologiska)
beslutsfattare? Vad händer när den mera högerinriktade och relativt sett mera
teologiskt konservativa borgerliga delen av den makthavande centerpositionen
samtidigt kraftigt reduceras och förlorar betydande delar av sin styrkeposi-
tion inom centerpositionen? Vilka blir konsekvenserna av en sådan politisk
vindkantring i politiskt vänsterradikal och teologiskt progressiv riktning i ett
system av polariserad pluralism?

I det nya kyrkomöte som valdes 2025 har Socialdemokraterna 71 mandat
och de politiskt radikala och teologiskt progressiva nomineringsgrupperna
sammanlagt 57, vilket adderar till 128 mandat och första gången majoritet
på kyrkomötet. Det finns alltså en öppning för nya majoritetsförhållanden på
kyrkomötet. Det mest uppenbara och konkreta exemplet är klimatfrågor om
skogar och våtmarker. Klimatfrågor som berör skogsbruk och våtmarker har
betydelse för kyrkomötet eftersom Svenska kyrkan äger 468 000 hektar aktivt
brukad skogsmark, enligt Naturskyddsföreningen. Naturskyddsföreningen
konkluderade i sin enkät till partierna och nomineringsgrupperna inför kyr-
kovalet 2025 att Socialdemokraterna och tre av de fyra oppositionella politiskt
vänsterinriktade och teologiskt progressiva grupperna svarade ”ja” på Natur-
skyddsföreningens samtliga sju frågor om bland annat längre omloppstider och
kalhyggesfria metoder i skogsbruket:

”De grupper som är mest positiva till skogsutredningens förslag är De Gröna
i Svenska Kyrkan, Himmel och Jord, Vänstern i Svenska kyrkan och Socialde-
mokraterna – de säger ja till samtliga förslag” (Naturskyddsföreningen 2025).

Till detta ska läggas att den fjärde progressiva nomineringsgruppen Öppen
kyrka (ÖKA) svarade ”ja” på sex av Naturskyddsföreningens frågor och ”vet ej”
på endast en av frågorna, medan de fyra borgerliga nomineringsgrupperna,
POSK, Sverigedemokrater i Svenska kyrkan och AFS avgav mera blandade
och ofta även negativa (”nej”) svar. Frimodig kyrka avstod helt från att besvara
enkäten. Naturskyddsföreningen rekommenderade sina medlemmar och
läsare att rösta på de fyra partier och nomineringsgrupper som svarat ”ja” på
Naturskyddsföreningens samtliga sju frågor. Valresultatet i kyrkovalet 2025 har
således skapat en ny klimatpolitisk majoritet i ett kyrkomöte som troligen kom-
mer att bli ännu mera inriktat på allmänpolitiska och icke-teologiska frågor av
inte minst klimat- och skogspolitisk natur, med beslut som har förutsättningar

att gå i tydlig politiskt radikal och rödgrön riktning. Hur ändrat skogsbruk med längre omloppstider och kalhyggesfri avverkning kommer att påverka Svenska kyrkans ekonomi, naturvård och klimatet ligger helt utanför ämnet för denna uppsats, men det hypotetiska utfallet är långt ifrån oomtvistat (Lygner & Edholm 2024).

Det är ännu oklart om de nya majoritetsförhållandena också kommer att få betydelse för kyrkans ställningstaganden och uttalanden i andra frågor som till exempel migrations- och integrationspolitik, kriminalpolitik, jordbrukspolitik och utrikespolitik, i det senare fallet till exempel i Palestinafrågan. I vilket fall som helst kommer Svenska kyrkan, som redan företräder en progressiv teologi och en förhållandevis radikal position i många allmänpolitiska frågor, att antingen behålla sin nuvarande politiska och teologiska inriktning eller att ytterligare radikaliseras. Därmed finns det förutsättningar för ännu fler medlemsavhopp av högersympatisörer och teologiskt konservativa, ibland till andra kristna kyrkor, vilket ytterligare kan komma att spå på radikaleringen i en fortsatt radikaliseringspiral. Den socialdemokratiska ordningen med en teologiskt progressiv och (parti-)politiskt styrd kyrka med ofta radikala allmänpolitiska ställningstaganden behöver inte vara slutstationen. Det kan i stället vara så att valen till kyrkomötet från och med 2001 efter skilsmässan från staten är ett specialfall av Sartoris modell för polariserad pluralism i vilken stärkandet av den oppositionella politiska vänstern och teologiskt progressiva oppositionella ytterkanten med sin egen inneboende logik leder till ytterligare radikalisering av hela kyrkan. I en sådan spiral av politisk radikalisering antar kyrkan alltmer formen av en allmänpolitisk och inomvärldslig kampanjorganisation som klär sitt politiska budskap i teologisk språkdräkt. Författaren, mystikern, den politiske filosofen och statsvetaren Tage Lindbom (1909–2001), som disputerade i statsvetenskap för Herbert Tingsten 1938, var chef för Arbetarrörelsens Arkiv 1938–1965 och som 1962 i hemlighet konverterade till islam (sufisk mystiker) (Lindbom 2021: 56–58), sammanfattade denna utveckling:

”Det talas allt mindre om att Skaparen en gång ska återtaga sitt verk, det talas allt mer om världen som en existentiell evighet, där människan skall inrikta sina krafter på ett jordiskt, socialt paradys. Det som ’hedningen’ Plato lärde, att allt skapat är ett flöde och ett återflöde hos det högsta Goda, är glömt. I stället träder två samtida tänkare in som vägledare, Karl Marx och Martin Heidegger, lovande social frälsning i en värld som aldrig ska ställas under den Högstes dom” (Lindbom 1986: 147).

Den yttersta tänkbara logiska konsekvensen av denna utveckling är att Svenska kyrkan upphör att vara en folkkyrka i egentlig mening eftersom den politiskt endast representerar en specifik del av befolkningen.

Konklusion

I valen till kyrkomötet 2001–2025 ses en trend mot polariserad pluralism som stämmer väl överens med Sartoris definitioner, med den moderna modifieringen att anti-system-partierna inte är öppet antidemokratiska. De tre huvudsakliga politiska grupperingarna i centerposition under perioden har varit Socialdemokraterna, de borgerliga partierna/nomineringsgrupperna och den partipolitiskt helt obundna nomineringsgruppen Partipolitiskt Obundna i Svenska kyrkan (POSK). Dessa tre grupperingar erhöll 242 av de 251 mandaten i kyrkovalet 2001. Under perioden 2001–2025 har centerpositionen relativt sett försvagats utslutande genom att de fyra borgerliga partiernas/nomineringsgruppernas representation minskat från 130 till 51 av 251 mandat, alltså från absolut majoritet till endast en femtedel av representationen. Socialdemokraterna har samtidigt bevarat sin representation kring drygt 70 mandat. POSK har ökat något i de allra senaste valen, och erhöll 45 mandat i valet 2025. De politiska och teologiska positionerna i båda ytterkanterna har samtidigt stärkt sina positioner under perioden, fast på olika sätt och i olika utsträckning. De politiskt vänsterorienterade och teologiskt progressiva har ökat starkt och oavbrutet från 7 till 57 mandat. De politiskt högerorienterade och teologiskt konservativa har ökat från 2 mandat 2001 till 34 mandat 2017, men har sedan minskat till 25 mandat år 2025. De beskrivna trenderna utgör ett specialfall av polariserad pluralism, i vilket den mera högerinriktade och teologiskt konservativa delen av väljarkåren troligen av sagt sig medlemskap i större utsträckning samtidigt som det finns en ökande tendens till aktivism bland radikala rödgröna väljare. Denna obalans kan innebära att Svenska kyrkans kan komma att radikaliseras ytterligare framför allt politiskt och att allmänpolitiska frågor får ännu större utrymme.

Referenser

- Barrling, Katarina, 2024. *Världens mest protestantiska land: Sverige – det extrema landet*. Stockholm: Bokförlaget Stolpe.
- Cervenka, Andreas, 2024. *Girig-Sverige. Så blev folkhemmet ett paradys för de superrika*. Stockholm: Natur och Kultur Allmän Litteratur.
- De gröna i Svenska kyrkan, 2025. *Kyrkan behöver en stark grön röst. Våra gröna rötter*. Publicerad inför kyrkovalet 2025. Tillgänglig på <https://www.degronaisvenskakyrkan.se>, citerad 2025-12-30.
- Dias, Nicholas & Leikes, Yphtach, 2022. "The nature of affective polarization: Disentangling policy disagreement from partisan identity", *American Journal of Political Science* 66, s. 775–790.
- Emanuele, Vincenzo & Marino, Bruno, 2024. "Party system ideological polarization in Western Europe: data, trends, drivers, and links with other key party system properties (1945–2021)", *Political Research Exchange* 6, s. 2399095.

- Ewert, Per, 2022. *Moving reality closer to the ideal. The process towards autonomy and secularism during the Social Democratic hegemony in 20th century Sweden*. Dissertation no. 44. Oslo: VID Specialized University.
- Ewert, Per, 2022 och 2023. *Landet som glömde Gud. Hur Sverige under 1900-talet formades till världens mest sekulärindividualistiska land*. Skellefteå: Artos & Norma Bokförlag.
- Frimodig kyrka, 2025. *För dig som vill mer för Svenska kyrkan*. Publicerad inför kyrkovalet 2025. Tillgänglig på <https://frimodigkyrka.se>, citerad 2025-12-30.
- Himmel och Jord, 2025. *Om Himmel och Jord. Om oss*. Publicerad inför kyrkovalet 2025. Tillgänglig på <https://himmelochjord.org>, citerad 2025-12-30.
- Inglehart, Ronald, 1997. *Modernization and postmodernization. Cultural, economic and political change in 43 societies*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald, 2018. *Cultural evolution: People's motivations are changing, and reshaping the world*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jackelén, Antje, 2025. Bokrecension/anmälan av "Barrling, Katarina, 2024. Världens mest protestantiska land. Sverige – det extrema landet lagom. Stockholm: Bokförlaget Stolpe", i *Statsvetenskaplig tidskrift* 127(3), s. 706–711.
- Lindbom, Tage, 1986. *Bortom teologin*. Borås: Norma Bokförlag.
- Lindbom, Tomas, 2021. *I otakt med tidsandan. En personlig biografi om Tage Lindbom*. Stockholm: TLR Förlag.
- Lindström, Martin, 2001. "Conservative voting and the church: the religious dimension in the electoral geography of the conservative (moderate) party in Sweden 1921–1998", *Statsvetenskaplig tidskrift* 104(4), s. 305–328.
- Lindström, Martin, 2020. "Moderaternas ideologiska grundsyn. En uppföljning av debatten under det sena 1900-talet.", *Statsvetenskaplig tidskrift* 122(1), s. 5–29.
- Lipset, Seymour Martin, 1966 (originalutgåva 1959). *Den politiska människan. Studier i politikens sociologi*. Stockholm: Bokförlaget Aldus/Bonniers.
- Lipset, Seymour Martin & Rokkan, Stein, 1967. *Party systems and voter alignment: cross-national perspectives*. New York: Free Press.
- Lygner, Rasmus & Edholm, Marie, 2024. Nya förslag på mer hyggesfritt – skogsbolagen skeptiska. *Dagens Arbetet Industriarbetarnas tidning*, publicerad 2024-11-06. Tillgänglig på <https://da.se/2024/11/nya-forslag-pa-mer-hyggesfritt-skogsbolagen-skeptiska/>, citerad 2026-01-14
- Mignet, Francois Auguste Marie, 2004 (originalutgåva 1826). *History of the French revolution, from 1789 to 1814*. Whitefish, Montana: Kessinger Publishing.
- Nationalencyklopedin*, 2026a. Kyrkomötet. NE Nationalencyklopedin AB. Tillgänglig på <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/kyrkomotet>, citerad 2025-12-22.
- Nationalencyklopedin*, 2026b. GAL-TAN. GAL-TAN, värderingsskala som beskriver ideologiska skillnader mellan politiska partier. NE Nationalencyklopedin AB. Tillgänglig på <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/article/GAL-TAN>, citerad 2026-02-16.
- Naturskyddsföreningen*. Rösta för skogen – valguide inför kyrkovalet. Publicerad inför kyrkovalet 2025. Tillgänglig på [Kyrkovalet-valguide-skogen-2025-1.pdf](https://www.naturskyddsforeningen.se/kyrkomotet/valguide-skogen-2025-1.pdf), citerad 2026-01-02.
- Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören, 2008. *Regeringsskifte. Väljarna och valet 2006*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

- Rydenfeldt, Sven, 1954. *Kommunismen i Sverige. En samhällsvetenskaplig studie*. Lund: Gleerupska Universitetsbokhandeln.
- Sandahl, Dag, 2018. *En annan kyrka. Svenska kyrkan speglad genom Kyrklig samling och Kyrklig samling speglad genom Svenska kyrkan*. Helsingborg: GAudete Förlag.
- Sartori, Giovanni, 1976. *Parties and party systems. A Framework for Analysis*. London, New York: Cambridge University Press.
- Schedler, Andreas, 2023. "Rethinking political polarization", *Political Science Quarterly* 138(3), s. 335–360.
- Socialdemokraterna, 2025. *Partiprogram 1897–1960*. Göteborg: Svensk Nationell Datatjänst. Tillgänglig på <https://snd.se/sv/vivill/party/s>, citerad 2025-12-30.
- Sundeen, Johan, 2017. *68-kyrkan: svensk kristen vänsters möte med marxismen 1965–1989*. Stockholm: Bladh by Bladh AB.
- Svenska kyrkan, 1951. *Ett brev i folkets livsfråga*. Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelses Bokförlag, nr. 3.
- Svenska kyrkan. *Svenska kyrkans teologiska grund*. Senast ändrad den 7 december 2021. Tillgänglig på <https://www.svenskakyrkan.se/svenska-kyrkans-teologiska-grund>, citerad 2025-12-30.
- Svenska kyrkan. *Tröskel till kyrkomötet*. Senast ändrad den 19 maj 2025. Tillgänglig på <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkoval/troskel>, citerad 2025-12-22.
- Ta tillbaka kyrkan! Alternativ för Sverige (AFS), 2025. Kyrkoval. *Det här vill vi göra med kyrkan!* Publicerad inför kyrkovalet 2025. Tillgänglig på <https://tatillbakakyrkan.nu>, citerad 2025-12-30.
- Valmyndigheten, 2024. *Valpresentation 2024. Val till Europaparlamentet*. Stockholm. Tillgänglig på <https://resultat.val.se/euval2024/EU?r=S>, citerad 2026-01-14.
- Vänstern i Svenska kyrkan, 2025a. *För en solidarisk kyrka. ViSK är det enda vänsteralternativet i årets kyrkovalet. En antirasistisk, socialistisk och feministisk kraft*. Publicerad inför kyrkovalet 2025. Tillgänglig på <https://visk.info>, citerad 2025-12-30.
- Vänstern i Svenska kyrkan, 2025b. *För en solidarisk kyrka. Rösta för en starkare kyrka i kyrkovalet 21 september*. Publicerad inför kyrkovalet 2025. Tillgänglig på <https://solidariskkyrka.nu>, citerad 2025-12-30.

SAMTAL

Samtal med kyrkoherden i Katolska kyrkan i Göteborg, Pär-Anders Feltenheim, 2024-11-07.